

El desenvolupament del potencial de l'escriptura per a l'aprenentatge universitari

SALLY MITCHELL

Queen Mary College de la Universitat de Londres

En aquest article es pretén:

- presentar la iniciativa Writing in the Disciplines (WID) del Queen Mary i els seus objectius,
- comentar breument l'origen de la iniciativa i com encaixa en el discurs actual sobre l'escriptura i l'aprenentatge, i
- il·lustrar-ne l'aplicació concreta, sobretot a través d'una descripció de dues assignatures del Queen Mary amb un fort component escrit.

La iniciativa Writing in the Disciplines (WID) al Queen Mary s'emmarca en la Unitat de Llengua Anglesa i Destreses d'Estudi, que té encomanada la tasca de treballar amb estudiants de tot el Queen Mary College. La Unitat també organitza un curs d'anglès preparatori, International Foundation Course, per als estudiants estrangers que volen fer estudis universitaris a la Gran Bretanya. Contrastant amb la tasca genèrica de treball amb els estudiants, la iniciativa WID se centra en el *personal docent* de les diverses àrees de coneixement. Es tracta, de fet, d'una iniciativa de capacitació del personal; l'ús de l'escriptura, en les assignatures i en l'avaluació, hi és objecte de revisió, desenvolupament i reflexió, quan es treballa amb docents individuals o bé amb equips d'un departament. Això s'aconsegueix per vies molt diverses: tallers i fòrums d'intercanvi de pràctiques, tant multidisciplinaris com unidisciplinaris, així com col·laboracions més específiques i d'enfocament més concret que generen assignatures com les que es descriuran a continuació. Des de fa poc, els tallers tenen també un web (<http://www.thinkingwriting.qmul.ac.uk>) que pretén oferir una visió de conjunt del plantejament, explicant-ne la lògica, i amb exemples pràctics. El web també connecta amb un fòrum de debat electrònic que tot just comença a funcionar.

El nostre lema «Escriu per aprendre: aprèn a escriure» subratlla el paper de l'escriptura com a procés que genera, explora i posa a prova les idees, les relacions, els sentiments, les preguntes, etc., i alhora com a resultat comunicatiu amb finalitat pública, amb una forma i un públic concrets. A continuació presentem un exercici breu d'escriptura elaborat per un company del Departament de Matemàtica del Queen Mary en relació amb un problema de reflexió.

«Al diari local hi ha una secció que respon a les preguntes dels lectors. S'hi ha rebut aquesta pregunta:

«Com és que al mirall ens veiem amb el costat dret i l'esquerre invertits, però en canvi no ens veiem potes enlaire?»

El diari us demana que en redacteu la resposta. Disposeu com a màxim de 200 paraules.»

L'objectiu d'aquest exercici és que els estudiants «escriguin per aprendre», però amb la realització freqüent (setmanal, posem per cas) d'aquest tipus d'exercicis, també aprendran a escriure.

L'expressió «Escriu per aprendre: aprèn a escriure» és de James Britton, un investigador i pedagog anglès que treballava a l'Institute of Education de Londres als anys 70.¹ L'obra de Britton i dels seus col·laboradors sobre les diverses funcions del llenguatge i sobre el desenvolupament de l'escriptura en l'adolescència va influir en el pensament pedagògic britànic dels anys 70 i 80. Va donar lloc al moviment Language across the Curriculum (llengua a tot el currículum), que pretenia involucrar els docents de totes les matèries en l'ús productiu de la llengua, tant oral com escrita, per a l'aprenentatge.² Ara bé, aquest moviment va perdre empenta a Gran Bretanya quan, a la fi dels 80 i al llarg dels 90, es va passar a una orientació ideològica, per dir-ho cruament, centrada en la transmissió dels continguts curriculars.

Les idees de Britton i dels seus col·laboradors van trobar un terreny més propici entre l'ensenyament superior dels Estats Units, on ja hi havia una tradició universitària d'ús de la retòrica i de la redacció. En la versió americana, Language across the Curriculum (llengua a tot el currículum) es va convertir en Writing across the Curriculum o WAC (escriptura a tot el currículum), amb un abast més restringit. Als Estats Units, els programes WAC, que donaven molta importància al procés d'escriptura, es varen consolidar. Van originar treballs de recerca que examinaven detalladament els trets retòrics i epistemològics de l'escriptura en contextos disciplinaris especialitzats; això, després, va desembocar en un refinament del WAC, que passà a ser WID o Writing in the Disciplines (escriptura en les matèries). Pedagògicament, ambdues iniciatives estaven motivades pels mateixos interrogants: com aprenen (o deixen d'aprendre) els estudiants la mena d'escriptura que els caldrà en les activitats de la seva matèria? Com podem estructurar les experiències educatives per tal de millorar aquest aprenentatge?³ Però se n'hi afegeix un altre relacionat amb l'aprenentatge universitari com a preparació per a la vida postuniversitària, que podria formular-se: com eduquem els estudiants per fer-ne comunicadors i protagonistes eficaços de la vida professional i cívica?

1. Britton, J. (1982) «Writing to Learn and Learning to Write». A Pradl, G.M. (ed.) *Prospect and Retrospect: Selected Essays of James Britton*, New Jersey: Boynton/Cook Publishers.

2. Vegeu, per exemple, Torbe, M. i Medway, P. (1981) *The Climate for Learning*, London: Ward Lock Educational.

3. Bazerman, C. i Russell, D.R. (1994) «Writing Across the Curriculum as a Challenge to Rhetoric and Composition». A Bazerman, C. i Russell, D.R. (eds.) *Landmark Essays on Writing Across the Curriculum*. Davis CA: Hermagoras Press.

Així, és dels Estats Units, i concretament d'un contacte amb la Universitat de Cornell, d'on prové la iniciativa WID al Queen Mary, no com a exportació cultural directa, sinó com un seguit d'idees i de pràctiques que ha calgut transformar per al nostre context específic i particular. Aquesta transformació comporta certs problemes, que miraré d'indicar.

A les universitats britàniques, l'escriptura és una activitat molt important a gairebé totes les matèries, però al voltant hi ha sorgit una mena de «mística institucional» a l'hora de definir-ne la qualitat i com s'aprèn a escriure bé a la universitat.⁴ Encara que bona part del personal docent considera que la seva feina és ensenyar, sovint no es considera que aquest ensenyament impliqui ensenyar a escriure, i això malgrat el fet que es demanen i s'avaluen textos escrits: s'ensenyen els continguts, les matèries. Mentre que el contingut és una part clarament articulada de la descripció de les assignatures, l'escriptura, el llenguatge, el discurs i, de fet, el pensament solen ser-hi invisibles.⁵ Pel que sembla, s'han d'adquirir de manera «natural» a través del contacte amb la matèria.

Així doncs, el personal docent normalment no té una manera desenvolupada de parlar o reflexionar sobre l'escriptura i les seves possibilitats. De fet, en molts casos es podria dir el mateix de l'«aprenentatge»: fins no fa gaire, el personal acadèmic no havia de rebre cap formació pedagògica per ensenyar.

Quan se'n parla, hi ha dues òptiques possibles. D'una banda, l'escriptura seria una forma idealitzada que representa una mena de sùmmum per a l'estudiant de llicenciatura; sovint és el cas de la dissertació argumentada.⁶ D'altra banda, se'n parla com d'una cosa que els estudiants no poden fer i que, cada any, pel que sembla, fan pitjor. Tractada com a mancança, l'escriptura pot quedar reduïda a una mera activitat tècnica amb regles de puntuació i de gramàtica, sense gaire relació amb el coneixement o el pensament. Sovint, davant d'aquest dèficit dels estudiants la resposta és programar un parell de sessions amb un expert en escriptura, o bé enviar els qui tenen dificultats per escriure al taller de reparacions: les classes de recuperació o de suport a l'escriptura.⁷ Pel fet de passar per alt la relació entre l'escriptura, el pensament de la matèria i el coneixement, el gruix de la universitat es pot permetre de situar la responsabilitat de l'escriptura al marge de la institució. Aquesta és la situació més estesa a l'ensenyament superior britànic.

I com podem, doncs, sortir dels marges? Voldria dedicar un parell de minuts a especular sobre un aspecte potencialment útil de l'ensenyament superior a la Gran Bretanya. Es tracta de l'agenda Widening Participation (participació eixamplada), una iniciativa que rep el suport de l'actual govern i que pretén

4. Lillis, T. M. (2001) *Student Writing: Access, Regulation, Desire*, London: Routledge.

5. Vegeu, per exemple, Donald, J.G. (1992) «The development of thinking processes in postsecondary education: the application of a working model». A *Higher Education*, 24.

6. Vegeu, per exemple, Giltrow, J. (2000) «Argument as a term in talk about student writing». A Mitchell, S. & Andrews, R. (eds.) *Learning to Argue in Higher Education*, Portsmouth NH: Heinemann Boynton/Cook.

7. Vegeu, per exemple, Lea, M.R. i Street, B (1998) «Student writing in higher education: An academic literacies approach». A *Studies in Higher Education*, 23 (2) p. 157-172.

augmentar el nombre d'estudiants que arriben a la universitat, especialment entre els grups que hi estan poc representats. Amb aquesta iniciativa, la capaciació d'estudiants i la continuïtat dels seus estudis passa a un primer pla. Les institucions d'ensenyament superior que puguin demostrar que apliquen estratègies adients i compleixen els objectius fixats pel govern rebran un tracte pressupostari favorable. Els departaments hauran de demostrar una capacitat de suport eficaç per als estudiants de qualsevol origen i formació anterior, per tal que aquests darrers puguin assolir les expectatives acadèmiques. Una part d'aquest suport podria provenir d'una pedagogia basada en l'escriptura en les matèries; al capdavant, l'aprofitament acadèmic sol mesurar-se a través de textos escrits.

Així doncs, per a la nostra iniciativa WID, es donen fortes raons politicoestratègiques per vincular el que pretenem aconseguir amb uns objectius institucionals i acadèmics de caire més general: es tracta de sortir de la perifèria, dels marges de la institució, per passar a una posició més central reconeguda per la jerarquia institucional. D'altra banda, però, també hi ha raons per desconfiar d'aquesta vinculació, perquè manté intacte el lligam entre l'escriptura i els dèficits de destreses dels estudiants, així com la idea que els cal suport per escriure; en canvi, *Writing in the Disciplines* reivindica el seu plantejament com a rept i com a mètode eficaç per a tots els estudiants, tant els que ja escriuen bé com els que tenen certes dificultats. També pretén superar el divorci artificial entre escriptura, llengua i contingut que impera a la universitat i que, com deia abans, sovint s'integra a l'estructura de les assignatures i es transmet, doncs, de manera subtil als estudiants.

Ara passaré a presentar els exemples: dues assignatures creades i impartides al Queen Mary poden servir per aclarir què s'entén per *Writing in the Disciplines* com a plantejament pedagògic. Comparant les dues assignatures, també quedaran il·lustrats alguns dels dilemes a què m'he referit pel que fa al lloc de l'escriptura en l'aprenentatge universitari.

Començaré amb una assignatura que considero un exemple excel·lent del que hauria de ser l'escriptura en les matèries. Es tracta d'una assignatura dissenyada pel Dr. Josep-Anton Fernández, professor titular d'estudis hispànics al Queen Mary i també, fet possiblement significatiu, exalumne d'aquesta universitat. Correspon al primer curs de llicenciatura i està prevista per a uns 16 estudiants; es titula «Cultura catalana: història, llengua i art». Comporta una intensa activitat d'escriptura: els estudiants han d'escriure molt sovint, tant durant les classes, siguin magistrals o no, com a casa.

A continuació, es presenten alguns exemples d'exercicis fets a classe.

- Definiu «cultura», «regió» i «nació». Parleu-ne amb tot el grup. Després, refeu les definicions com si les hagués redactat una persona escocesa.
- Abans de començar la classe [magistral], dediqueu un minut a respondre per escrit aquesta pregunta: «Què és el que més m'interessa esbrinar en aquesta classe?»

Aquesta mena d'exercicis poden ser molt útils. Els estudiants s'acostumen a articular el pensament i a generar una reflexió com a resposta a les pautes imposades. Són més efectius que sol·licitar una intervenció oral, perquè obliguen tothom a participar. A més, així el professor es fa una idea de com evoluciona l'aprenentatge dels estudiants.

L'assignatura estava dissenyada per ajudar els estudiants a desenvolupar les destreses de lectura crítica, independent i de recerca que havien de convergir en la redacció d'un treball. En assignatures convencionals, se sol suposar que per desenvolupar les destreses en qüestió n'hi ha prou amb el mateix fet d'haver de redactar l'escrit. En canvi, els deures setmanals d'aquesta assignatura estaven estructurats específicament per desenvolupar maneres concretes de pensar i de reaccionar. A més, als seminaris se'n parlava, i s'ampliava la informació paral·lelament a les qüestions de fons. Un parell d'exemples:

Objectiu: Formular preguntes

«Llegiu l'assaig de Salvador Giner titulat «Barcelona i la seva gent». Escriviu 2 preguntes que s'hauria pogut plantejar l'autor a l'hora de redactar l'article (és a dir, quines preguntes respon l'article?). Després, penseu i escriviu què és el que no tracta l'article: quines preguntes *pertinents* són les que *no* respon aquest article?»

Objectiu: Argumentació

«Llegiu el material sobre qüestions lingüístiques i preneu-ne apunts. Reflexioneu sobre les repercussions de la política lingüística a Catalunya, per exemple a l'ensenyament o als mitjans de comunicació. Feu una llista dels arguments més importants. Després, redacteu un diàleg entre el «senyor A» i el «senyor B», que comparteixen l'objectiu d'invertir la tendència lingüística a Catalunya però no estan d'acord pel que fa al mètode...»

(Hi ha més exemples al web.)

El fet més notable del disseny d'aquesta assignatura, i el tret que el distingeix del disseny habitual, és que Josep-Anton va començar projectant o inventant els exercicis d'escriptura/reflexió, i només un cop fet això va escollir les lectures adients per acompanyar cada exercici. Em va explicar com li havia costat fer-ho, perquè contrariava el seu instint, que era fer llegir als estudiants tot el material que havia trobat interessant sobre el tema. Va aconseguir imposar-se a aquest instint, que un altre col·lega ha descrit com una mena de vanitat, quan es va adonar que primer li calia reflexionar sobre la mena d'experiència d'aprenentatge que volia per als seus estudiants.

Alguns comentaris dels estudiants, enviats per correu electrònic:

«M'agrada el fet que els exercicis obliguin a pensar de maneres diverses; no és el típic "Aquí tens el títol, ara fes la redacció".»

«He millorat la lectura i la comprensió dels textos; he après a llegir de manera més crítica i a ser més crític. També m'he fixat que el cap em funciona d'una manera diferent.»

Un altre tret que voldria esmentar és que els estudiants d'aquesta assignatura tenen ocasió d'avaluar la feina dels altres amb unes preguntes-guia. A partir d'aquests comentaris dels companys i els del tutor, es pot canviar o refer el text i tornar-lo a presentar. Aquest exercici té molts punts al seu favor: permet que els estudiants entenguin que s'escriu per a un públic lector, cosa no sempre clara en l'estranya situació en què l'únic públic és el tutor/avaluador; els permet desenvolupar un metallenguatge per parlar de si un escrit és més o menys encertat; els fa veure que, per tal de comunicar-se bé per escrit, sovint cal treballar-hi, que l'escriptura comporta diversos processos de desenvolupament. A més, es pot vincular de manera significativa amb la realitat de tot acadèmic, que també ha de sotmetre els seus escrits a l'avaluació dels seus homòlegs abans de publicar-los. Sovint, adonar-se'n obre els ulls als estudiants que no s'han plantejat mai a què es dediquen els seus professors ni com es *crea* —a diferència de com es transmet— el coneixement de la seva matèria.

Com ja he dit abans, aquesta assignatura és per a mi un cas paradigmàtic de l'enfocament *Writing in the Disciplines*: la reflexió, l'escriptura i els continguts hi estan plenament integrats, i l'assignatura és un repte intel·lectual per a tots els estudiants. De cap de les maneres no es pot considerar un afegitó. Ara bé, també és molt restringida, uns 16 estudiants, i queda relativament aïllada dins del departament. Per tal que es rebí plenament l'impacte del plantejament WID, caldrà que s'incorpori en altres assignatures, procés lent i evolutiu que, mentre no hi hagi un toc de xiulet per a tot el departament, depèn de l'entusiasme i el compromís de cada professor.

A tall de comparació, presentem una segona assignatura. S'imparteix a la Facultat de Ciències Biològiques i és obligatòria per a *tots* els estudiants tant de segon com de tercer. Es fa en grups reduïts de 8 o 9 alumnes. L'assignatura es titula *Integrated Studies* (estudis integrats). Abans d'intervenir-hi jo, feia anys que s'impartia amb l'objectiu que els estudiants integressin, a l'entorn de qüestions d'abast biològic més general, els seus coneixements especialitzats de les diverses submatèries i, a més, que contemplessin els factors socials, ètics i econòmics que poden incidir en la ciència com a tal.

Enguany, un grup de professors voluntaris ha acceptat participar en una prova pilot amb un nou enfocament de l'ensenyament i l'avaluació d'aquesta assignatura, elaborat conjuntament amb la iniciativa WID.

A la pàgina següent es presenta l'esquema del primer semestre de l'assignatura de segon.

Aquest és l'esquema general que segueixen tots els tutors, que també es treballa amb uns esquemes de lliçó detallats que vaig elaborar jo, i que estructuraven el temps lectiu indicant el treball de classe, el de casa i la lògica de cada setmana.

Com es pot veure, per a cada setmana l'esquema indica quina mena d'aprenentatge s'espera aconseguir, quina mena d'activitats hi ajudaran i quin és el tipus d'avaluació suggerit. L'objectiu primordial d'aquest semestre és la redacció de dissertacions (i no, per exemple, l'adquisició de continguts); la se-

Destreses	Activitats d'escriptura A classe (C) / A casa (H)	Avaluar
Qüestionari Llegir Resumir	C Escriure sobre un tema Paràgraf de preguntes H Síntesi del text en 200 paraules	Quadern d'exercicis Síntesi
Resumir Buscar i seleccionar textos	C Reduir la síntesi a 100 paraules aparellades H Bibliografia comentada	Quadern d'exercicis Bibliografia comentada
Desenvolupar una argumentació Convertir la informació en proves Organitzar la informació i les idees	C Exercici de classificació de fitxes H Composició de 1000 paraules	Quadern d'exercicis Composició
Treballar a partir d'observacions	C Observacions sobre la composició Acció específica per a cada estudiant	Indicis de canvis fets en funció de les observacions

quència de classes i activitats està estructurada per tal d'anar arribant a aquest objectiu, com en el cas de l'assignatura de cultura catalana. El contingut de l'assignatura el proporciona cada professor a la seva manera, sobretot en funció dels temes que li interessin.

L'assignatura incorpora un cert nombre de trets de la iniciativa WID:

- s'hi fan exercicis freqüents i breus d'escriptura, tant a l'aula com a casa; els exercicis marquen unes pautes i obliguen a reflexionar de maneres concretes;
- s'hi ofereix un suport per a tasques d'escriptura més llargues i complexes mitjançant tasques intermèdies;
- s'hi ofereixen ocasions de veure el desenvolupament de l'escrit com a *procés* i, per tant, de polir i refinar el treball;
- s'hi troben oportunitats de col·laboració entre els estudiants, tant per a la reflexió com per a l'escriptura (per exemple, quan s'avalua la feina dels altres), i a més es planteja aquesta col·laboració com a *expectativa*, com a allò que *cal* fer;
- s'hi ofereixen ocasions de fer servir l'escriptura per tal de reflexionar, de formular comentaris personals i d'autoavaluar-se;
- s'hi vincula l'avaluació amb l'aprenentatge, perquè l'estudiant té ocasió de refer el treball a partir dels comentaris i perquè s'hi avalua tot un ventall de resultats de processos d'escriptura/reflexió, i no només la dissertació;
- s'hi posa el pensament per davant del contingut.

Per tal de copsar la importància d'aquest projecte pilot, cal tenir en compte que, abans, la pedagogia d'aquesta assignatura era pràcticament invisible. L'únic element visible era l'instrument d'avaluació: cada semestre, els estudiants havien de fer 3-4 treballs avaluable. Tret d'això, els professors no sabien què es feia a les classes dels altres. Per defecte, la seqüència era aquesta: classes reduïdes i interactives per parlar d'un tema, redacció sobre el tema, nota de la dissertació amb breus observacions i pas al tema següent. Es donaven alguns casos de bones pràctiques, però quedaven aïllats. Molts professors i estudiants no n'estaven satisfets: sovint, la qualitat de les redaccions era ben pobre, i no hi havia una idea clara del que aprenien els estudiants.

Els professors que han participat al projecte pilot ho han fet amb gran entusiasme; han participat en un intercanvi molt animat per correu electrònic després de cada classe, han suggerit canvis i ampliacions del plantejament general i han comentat molt les reaccions i el rendiment dels estudiants. En conjunt, ha estat una experiència molt positiva i al final del curs que ve ja hi hauran participat tots els professors i estudiants de biologia. Sembla que la tipologia d'activitats que hem fet servir és a punt d'incorporar-se també a primer de carrera.

Així doncs, des d'una certa perspectiva, la iniciativa Writing in the Disciplines ha tingut més èxit a la Facultat de Biologia que no pas a Estudis Hispànics: hi han participat més professors i més estudiants. Tinc els meus dubtes, però, sobre si això que fem a biologia de veritat es pot anomenar escriptura *en la matèria*, ja que els canvis s'han fet a l'assignatura de redacció de textos. No sembla que el professorat hagi vist el lligam entre aquesta feina i la que es fa a les altres assignatures, les de biologia com a tal, i per aquesta raó em demano fins a quin punt pot haver-ho vist l'alumnat. Allò que aprenen sobre la lectura, la reflexió i l'escriptura arriba a traspuar als seus altres àmbits d'estudi? Fins a quin punt aquesta assignatura d'escriure només és encara un afegitó?

Encara no queda clar per quin barem es pot jutjar l'eficàcia i l'abast d'aquesta nova iniciativa; caldrà pensar-hi a fons. Encara som en una fase molt primerenca dins d'un context de canvis molt lents: per exemple, cada curs acadèmic només hi ha una petita oportunitat de proposar una nova assignatura i aconseguir-ne l'aprovació dels diversos òrgans competents. Tanmateix, crec que l'optimisme està justificat. Pel fet de treballar per al canvi i d'obrir la nostra activitat docent a l'escrutini públic, tots aprenem. El professorat de les àrees docents i dels departaments es va interessant pels processos d'ensenyament i aprenentatge, la identificació de problemes per trobar-hi solucions. Sembla que es va superant el discurs de la queixa i la negació de responsabilitat per l'escriptura dels estudiants, i es tendeix cap a una situació en què es poden començar a plantejar i aplicar diverses possibilitats d'intervenció. Aquesta intervenció s'ha de basar en una comprensió més profunda de com es relacionen l'aprenentatge i la llengua, o el pensament de la matèria i l'expressió lingüística.